

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1. B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2. Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3. G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4. X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6. U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7. D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8. G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9. G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10. R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11. Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12. Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13. N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14. M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15. N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16. N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17. S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIY QO'MITASI

1. M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2. M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3. U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4. F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5. L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6. M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7. Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8. M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9. G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10. R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11. M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12. F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13. N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14. M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15. M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16. M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJLARI BO'LGAN BOLALARGA TO'G'RI QATORDA YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Toyirova Nazokat Moxirovna,
Buxoro davlat universiteti,
2-bosqich tayanch doktoranti
E-mail: n.m.toyirova@buxdu.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarda to'g'ri qatorda yozish ko'nikmasini shakllantirishning dolzarbligi, muammolari va samarali metodik yondashuvlari yoritilgan. Yozuv ko'nikmasining rivojlanishi o'quvchilarning diqqat, koordinatsiya, fazoviy tasavvur va motorik harakatlariga bevosita bog'liq ekani ta'kidlangan. Muallif alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan individual ishlashda yo'naltiruvchi chiziqlar, vizual qo'llanmalar, bosqichli yozuv mashqlari va motorika o'yinlari kabi usullarni qo'llashni taklif etadi. Maqolada amaliy misollar orqali yozuvdagi o'zgarishlar, o'quvchilardagi ijobiy natijalar yoritilgan va pedagoglarga metodik tavsiyalar berilgan. Ushbu material boshlang'ich sinf o'qituvchilari, maxsus pedagoglar hamda inklyuziv ta'limga jalb qilingan mutaxassislar uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: alohida ta'lim ehtiyoji, yozuv ko'nikmasi, qatorda yozish, motorika, fazoviy tasavvur, boshlang'ich ta'lim, maxsus pedagogika, koordinatsiya, disleksiya, yozuv mashqlari

Kirish. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar umumta'lim maktablarida inklyuziv yondashuv asosida ta'lim olmoqda. Bu bolalar orasida disleksiya, disgrafiya, diqqat yetishmovchiligi, harakat koordinatsiyasi bilan bog'liq qiyinchiliklarga ega o'quvchilar ham mavjud. Ayniqsa, "to'g'ri qatorda, chiziqqa mos yozish", yozuvni tekis va o'qiladigan holda bajarish – ko'plab o'quvchilar uchun murakkab jarayon hisoblanadi. Shu sababli, o'qituvchilarning bu yo'nalishdagi bilim va metodik tayyorgarligi ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi.

Boshlang'ich sinfda yozuv ko'nikmalarini o'rgatish jarayonida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarda quyidagi muammolar kuzatiladi:

“Chiziqdan chiqib yozish”, pastga yoki yuqoriga “sirg'anish”;

“Harflarni noto'g'ri shakllantirish yoki oraliqni buzish”;

So'zlar orasidagi “masofani saqlamaslik”, harflarning bir-biriga yopishib ketishi;

Qatorda yozishni davom ettirishda charchash, diqqatni yo'qotish.

Bu muammolar bolalarning yozuvdagi ishonchini kamaytiradi, darsdan qoniqishni pasaytiradi va umumiy o'quv motivatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

To'g'ri qatorda yozish uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalar.

To'g'ri yozuv shakllanishi uchun quyidagi ko'nikmalar rivojlangan bo'lishi kerak:

Mayda qo'l motorikasi (barmoqlar harakati, qalam ushlab);

Ko'z va qo'l muvofiqligi (ko'rish orqali chiziqni kuzatib, qo'lni moslashtirish);

Vizual-hayotiy fazoviy tasavvur (yuqori, past, o'ng, chap tushunchalari);

Harakatni boshqarish va takrorlash qobiliyati (motorli xotira).

Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan ishlashda o'qituvchi individual yondashuvni tanlashi lozim. Quyidagi usullar sinovdan o'tgan va samarali deb tan olingan: Misollar:

1. Yo'naltiruvchi chiziqlar bilan yozish mashqlari.

Maxsus daftarlarda ikkita asosiy chiziq orasida oraliqlar belgilanadi. Harflarni shu oraliqda yozish o'rgatiladi. Misol: O'quvchiga har bir harf qaysi chiziq orasida bo'lishi kerakligi rasm orqali ko'rsatiladi (masalan, “a” harfi pastki chiziqdan yuqorigacha, “g” esa pastga chiqib ketadi).

2. Raqamli belgilar yordamida yozishni rejalashtirish.

Har bir harf bosqichma-bosqich raqam bilan ko'rsatiladi (1-boshlash nuqtasi, 2 – burilish, 3 – tugatish). Bu metod bola harakat ketma-ketligini tushunishiga yordam beradi.

3. Qo'l motorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar.

Har kuni yozuv mashg'ulotidan oldin 5 daqiqalik motorika o'yinlari o'tkaziladi:

“Qalam aylantirish” – barmoqlar orasida qalamni aylantirish;

“Sharchani ur” – barmoqlar bilan sensorli sharchani bosib chiqish;

“Ip o'tkazish” – kichik teshikchalarga ip o'tkazish mashqi (koordinatsiya uchun).

4. Vizual ko'maklar.

Chiziqlarni rangli qilish, boshlang'ich nuqtalarni doira bilan belgilash, yozuv namunalarini yonma-yon qo'yish. Bu alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning vizual yordami orqali xatolarini kamaytirishga yordam beradi.

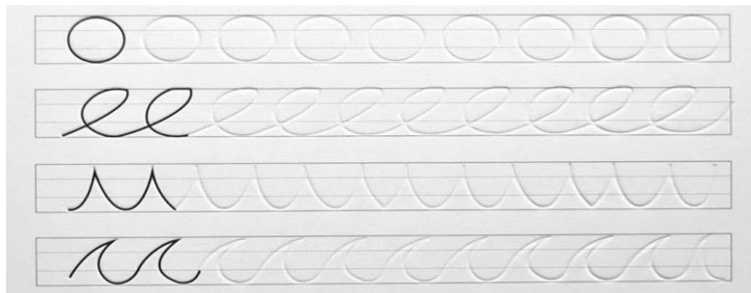
Ilmiy tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, 4-sinfda tahsil olayotgan disleksiyaga ega o'quvchi dastlab harflarni pastga yoki chiziqdan yuqoriga olib chiqib yozardi. O'qituvchi har bir harf uchun “yo'l xaritasi” (qayerdan boshlanadi, qayerda tugaydi) chizib berdi. Har kuni mashg'ulot oldidan 3 daqiqa “qadam-baqadam yozuv” mashqlari bajarildi. 1 oydan so'ng, o'quvchi harflarni chiziq orasida yozishni o'zlashtira boshladi.

1-rasm.

Har bir alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bola uchun “individual yozuv jadvali” tuzing;

Vizual qo'llanmalar va motorika o'yinlarini doimiy ravishda darslarga kiritish;

Yozuvdagi harakatlarni “og'zaki izohlab tushuntiring” (“bu harfni yuqoridan pastga

tortamiz, keyin chapga burilamiz”);

O'quvchini “taqqoslamang”, balki uning o'z yutuqlari bilan solishtiring;

“Rivojlanishni “bosqichma-bosqich” baholang, birdan mukammallik kutmang.

Xulosa. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarda to'g'ri qatorda yozish ko'nikmasini shakllantirish – bu faqat yozuv emas, balki psixomotor rivojlanish, diqqat, xotira va o'z-o'zini ifoda etish qobiliyatini ham kuchaytiruvchi jarayondir. Bu borada o'qituvchining to'g'ri yondashuvi, sabr-toqati va metodik bilimlari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yaxshi tashkil etilgan yozuv mashg'ulotlari bolalarda nafaqat yozuv sifatini, balki o'ziga bo'lgan ishonchni ham oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 184 b.

2. Axmedova G. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 228 b.

3. Johnson K. Inclusive Literacy Teaching for Students with Learning Disabilities. – New York: Routledge, 2022. – 216 p.

4. Matchonov S. va boshq. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. Darslik. – Toshkent, 2021. – 642 b.

5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'limda maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash bo'yicha uslubiy qo'llanma. – Toshkent, 2020. – 92 b.